

URREZTI´KO ASTOA

Goiz aretan, Txano iratxoa loaren besoetan zala, Txepetxaren txio larriek iratzarri eben. Esan bear dogu, gure iratxoa oso lotia zala, eta goiza ondo sartu arte, ez ebala (zuala) bere areitzeko zulotik urten gura (nai).

—Ai ene.. !— bere buruari esan eutsan (zion)— Barriro be, txepetx barritsu orrek ez nau utziko bearreko atsedena artzen. Zer nai izango dau oraingo onetan..?

Eta burua zugaitzaren zulotik atarata, bere adiskideari asarrez itaundu eutsan (zion),

— Txepetx denganiño orrek, ez al-dakizu au nire atsedenaldea danik..?

— Oraindiño lotan..? Badira orduak eguzkia agertu dala, eta istingako igelen abestia nonai zabaldu da.

— Bart berandu etorri nintzan etxera, eta...

— Gauzale ori..! Noiz etorriko yatzu (zaizu) zentzuna..?

— Jakin bear dozu, barritsu orrek, gabeen egiten dodazanak, laguneren onerako izaten dirala. Baiña, esan, zerk zakaz orain neurera..?

— Ara, gaur Urrezti basetxetik igarotean, ango astoa ikusi dot, eta benetan diño-tsut, luzarorako astorik ez dogula.

— Zer ba..?

— Begiak utsari zuzenduak zituan, eta inguruan zenbat gura bedar izan arren be, berak jaramonik ez. Eta argala, zer dan argala..! Saietsak kitar baten **firuak** lez agirian zituan, eta bazirudian edonoiz lurrera amilduko litzakela. Astoaren gaixoa..! Orduan zutzaz gogoraturik, ona etorri naz, Urrezti´ko asto zorigaiztokoari lagundu dagiozun (dezaiozun). Zoaz arin baten, luzarorako astorik ez dogu-ta.

Orduko, Txano itxartu izan zan, eta bere zulotik urtenda, areitz-ostoa kaz e iñiko bere euritakoa zabaldu, eta aizeak eraginda, eguratsean zear Urrezti´ra abiatu zan. Bereala ikusi eban basetxea, eta andik laster, larradi eder baten erdian astoaren irudi geldi ta isilla. Eguratsetik jatsi zan, eta areitz ostoa kaz egiñiko euritakoa toles-tu ondoren, astoagana urreratu, eta,

—Aizu, lagun, zergaitik orren itun eta lur jota..? adiskide andia zaitut, eta maite dodazanak ezin dagikedaz (ditzaket) atsekabeturik ikusi.

—Esaidazu larritzen zaituana.

—Ara ba, Txano maite ori... Badakizu, nigandiko onena emonez, urte asko igaro ditudala etxe onetan lan egiñez. Gogoan izango dozu, urtean (noski), astakume nintzanean etxe onetara ekarri ninduela, esnearen lorketea ta errian zearko banaketea egiteko. Urte asko bete dodaz etxe onetan lan eta lan, egun bat bera be nire egitekoari uko egiñez. Eta au dana gitxi bai´litzan, ondo dakizunez, Gernika´ko astoleiaketatatan iru txapelketa, burusi ta guzti, irabazi nebazan (nituan) etxekoai ogerleko asko irabazi-erazoz, baita orreri dagokion ospe ta aintza be.

—Bai, gomutan dot ori dana, asto-leiaketa bat bera be ez dot galtzen-eta. Esan, egia al-da, Barrabas IV´gna, Nabarniz´ko asto arrigarria, zure lengusua izan zala...?

—Bai, olan da, eta esan bear dautsut (dizut), berarekin izandako leiaketa baten, gaiñetik urten nintzala eta ordutik lurralde onetako astorik ospetsuena billakatu naz. Baiña orain zoritxarrez, ori guztia ur joana da, eta nitzaz ez da iñor gogoratzen...

Isildu zan astoa asperen bat jaurtiteko, eta gero,

—Ugazabak iraun artean, ondo bizi izan naz, lan atsedengarria egiñez, eta "zer gura ta a" emoten eustala, gizon arteza ta ona zalako, baiña bera il zanetik, ez dot egun zoriontsurik ezagutu, alarguna edo atsoa dala-ta. Begira, zaar-saria edo jubilaziñoa artu bear izango neuken neure bizitzaren azken urteotan, etxeko atsoak lengo beste lan egitera beartzen nau, eta ugazabak emostazan baba gozoak, aspalditik ez dot bat bera be ikusi...

—Esan— eten egin eutsan (zion) Txano´k— orren txarto zarabiltz atso-edo orrek...?

—Bai, beti ezin-ikusi andia izan daust (dit)...

Ona elduta, bere zorigaitzak aztuta, une batez astoak barre egin eban (zuan), eta gero ariari ekin eutsan esanez:

— Baiña bein baten ziri ederra sartu neutsan (nion). Etxerakoan, bere amar arroak nire bizkar-gaiñean neroiazala, Urtxiña´ko ubidea zearkatzean, arri bat joten nebalakoa (nualakoa) egin, eta plaust..! bere amar arroak, esnepegarrak eta guzti uretara jausi (erori) ziran. Atsoaren asarrea..! Etxekojaunari, nik gurata bota egin nebala esan eutsan (zion), eta ordutik ezin-ikusi ori sortu yakon (zitzaion). Ilteko zorian, ugazabak ni ondo erabilteko agindu eutsan (zion), baiña bai zera..! Arrezkero, jopu baten antzera narabil, eta ondo dakit gose ta neke utsaz luzarorako ez nazala izango...

Naigabe utsaz, astoak asperen luze bat jaurti eban (zuan), eta makaltasun utsaz, belaunak makurtu yakozan (zitzaizkion) bedar-gaiñean etzan arte. Gero, mintzo negartsuz, iratxoari auxe esan eutsan (zion),

—Aizu, Txano maitia, ez al-dozu nire aide zeozer egingo..? Neu lako

txapeldun batek eskatzen dauan gauza bakarra, bere egunak bakean eta duintasunez amaitzea da. Barruti onetan, azal eta zabal dabil (gauza ezaguna da), Murugane basoko iratxoak aalmen andia dauala izakien ezbeurrak atontzeko. Ez al-do zu zeozer egingo nire alde..?

Gernika´ko arri-narraztearen txapeldun ospetsua egoera nergargarri onetan ikustean, Txano´ri biotza bigundu yakon (zitzaion), eta unetxu batez ausnar egonda gero,

—Aizu— itaundu eutsan (zion), non dago zure ugazabandrea..?

—Orain asko ez dala, errekatxura joiala ikusi dot bogadea ikuzteko (garbitzeko), eta oraindiño an egongo da urrean (noski)...

Ezer esan barik, Txano basetxearen atzetik igaroten zan errekatxura joan, eta ikutz-arriaren ondoan, etxeoandra zaarra ikusi eban (zuan). Iratxoa arresiaren gaiñean kokatu zan, eta mintzo argiaz, asi yakon (zitzaion):

Jakin bear do zu, gero, Urrezi´ko atsoa, jubila u bear dozula zure etxeo astoa.

Olan ez ba´do zu eiten, andra txaldan eta zoroa, ziñez etorriko yatzu gura ez dozun geroa.

Urrezi´ko etxeoandra zaarrak, baiña, ez entzun egin, eta bogadea ikuzita gero, etxe-aurrean edatzen zan burdin-aritik eskegitera eroan eban, eguzkitan legortu zeiten. Alako baten, eta azken zatia ozta-ozta eskegita gero, ustekabez, eskuak burdinarian itsasi yakozan (zitzaizkion), eta an geratu zan bera be eskegita aizeak batetik bestera zabuka erabillela,

—Ai, ai, ai..! - oi u bizitan Urrezi´ko atsoa asi zan— Ari au deabruak artuta dago.. !

Baiña aalegin guztiak egin arren be, ezin zeitekean aritik askatu. Orduan, Txano´ren abotsa aditu zan auxe iñotsala:

—Oso erraza da, kinka larri orretatik urtetea. Ez do zu besterik, itz emon baiño, etxeo astoak merezi dauan zaarsaria emongo dautsazula (diazula), eta onezaz gaiñera, berak egindakoaren ordaiñez, lan egin barik bizi izanez gaiñera, janari on-ona emongo dautsazu (diazu) bizi daiten artean.

—Bai benetan. Ziñez diñotsut, burdin-ari onetatik askatzen ba´no zu, gure etxeo babarik gozoenak berarentzat izango dirala, baiña arindu zaitez, beroak sormintzen asi yat az (zaizkit), eta olan jarraitzekotan, makaillau baten antzera biurtuko naz.

—Ori tamal andia litzake, etxeoandrea, eta olakorik jazo (gertatu) ez dakizun, etxeo astoa duintasunez eta ondo janaritua erabilliko dozula berba emoten ba´daustazu (ba´didazu), aske izango zara.

—Bai benetan, eta esanda lez (bezela) bizirik iraun arte, etxeko babarik gozoenak zenbat-gura artuko ditu.

—Begira, gero, zeuk agindutakoari ondo eutsi, bestelan, burni-aritik ez, intxaurrendoko adarrik goienetatik eskegita iraungo dozu, makaillaua biurtu zaitez arte. Entzun...?

—Bai, Txano´txu neuria, zin dagitsut berbeari eutsiko dautsadala (diodala), eta gure barrutiko astorik zoriontsuena, gure etxekoa izango dala.

—Ondo da, etxekoandrea. Astebete guztietan astoarekin alkarrizketa bat izango dot, eta emondako berbea ez ba´dozu beteten...

Au esanik, Urrezti´ko atxekoandra zaarra askatu zan, eta arin baten etxera sartuta, astoari etxeko baba gozo-gozoak eskiñi eutsazan (zizkion).

Eta benetan, itz emondakoari, etxekoandra zaarrak eutsi eutsan (zion) makaillau biurtzea gogokoa ez ebalako. Eta astoak Gernika´n iru bidar goratarreko burusia lortu eban txapeldunak, il zan arte aukerako biziera izan eban.

Irakurlea: Txomin Magdalena – (Durango)